

Академик професор д-р Георги Бончев — живот и творчество (1866–1955)

Корените на родословното дърво на Георги Бончев, съставено от неговата дъщеря Боянка започват от Драгановия род по бащина линия и от Бабаджовия род по майчина линия. Драган е живял в средата на XVII век и се е занимавал със скотовъдство и търговия. Имал е седем деца, като едно от тях — Бойка, е омъжена за поп Тодор-стария. Правнучка на Драган, пак Бойка, е жена на Панайот Хитов.

Бащата на бъдещия академик Бончо Николов, роден през 1837 г., е абаджия, а майка му, Кера Георгиева — домакиня. Бончо и Кера имат четирима синове, родени в следната последователност: Никола (1862), Георги (1866), Данаил (починал рано) и Тодор. Акад. проф. д-р Георги Бончев и внукът на Никола — акад. проф. д-р Панайот Бончев са членове на тази многолюдна фамилия. Те достигат най-високите върхове на българската наука, Георги Бончев — в областта на геологията, а Панайот Бончев — в химията.

Детство и ученически години

Георги Бончев е роден на 6 август (стар стил) 1866 година в с. Жеравна. Когато навършва 6 години баща му го завежда на училище. Неизличим е споменът на малчугана за първия му учебен ден. „Там целунах ръка на жеравненеца учител Петра х. Димитров и учител Харалан Шуналията (който първо) ме научи да пиша буквата „ъ широко“. Там завърших взаимното училище в 1876 година“. Георги Бончев е 10 годишен, когато избухва Руско-турската освободителна война и има живи спомени от нея.

Бащата очаква и Георги да стане абаджия. Затова го изпраща да учи занаят при прочутия по това време търговец-абаджия Жейна Тонев от Тулча. Две години Георги чиракува в Тулченската шивашка работилница.

Неговият вуйчо Стефан Бабаджов скланя бащата на чирачето да го прати в реалната гимназия във Варна. Там той завършва пети клас, но поради превръщането на гимназията в педагогическо училище, Георги е изпратен да продължи образованието си в Априловската реална гимназия в Габрово. В тази елитна гимназия той завършва с отличие средно образование през 1888 г. Тя е паметна за българския дух — същата есен в София се открива Висшето училище, днешният Софийски университет „Св. Климент Охридски“, в който той ще бъде 4 пъти Декан и един път Ректор.

Студентски години

През същата 1888 г. Георги Бончев получава държавна стипендия и започва да следва Естествени науки в Загребския университет. Младият студент бързо научава сърбо-хърватски, учи немски и френски. Тази богата езикова култура, която ще поддържа и усъвършенства през целия си живот, го въвежда успешно в съкровищницата на световната геоложка литература. Тя му открива пътя за професионални разговори и кореспонденция с най-известните по това време учени в областта на геологията.

Владеенето на езици прави по-лек трансферът на световните знания и тяхната адаптация към конкретните проблеми на българската геология. Прекарва много часове в богатата на книги Загребска университетска библиотека и така разширява своите знания по геология и минералогия. На студента-третокурсник е възложено да изпълнява и длъжността асистент при катедрата по „Минералогия и геология“. През 1892 г. внезапно умира неговият преподавател по минералогия, проф. д-р Г. Пилар. Георги Бончев е в четвърти курс, когато се случва нещо необикновено и за първи път в световната университетска практика и академическа йерархия — ръководството на Загребския университет му възлага, на него, студентът, да чете лекциите на покойния професор. По инициатива на студента-асистент и преподавател Георги Бончев, ръководството на университета решава катедрата по „Геология и минералогия“ да се рой, като от нея се обособят две нови катедри: по „Геология“ и по „Минералогия и петрография“. Този административен ход играе важна роля за успешното развитие на катедрите в Загребския университет, в съответствие със световните тенденции за диференциация на геологическите знания. Много скоро Георги Бончев ще приложи този модел и в България. По същото време, той е инициатор и организатор за уреждане на геоложка изложба в Загреб, за която получава орден „За заслуга“.

През 1892 г. Георги Бончев завършва семестриално висше образование. Българската държава прекратява стипендията му, но той остава в Загреб, за да положи изпити за докторат. Изниква нова трудност — необходимо е специално разрешение, тъй като за докторат се допускат само студенти с класическо гимназиално образование, а той е имал реално такова. След необходимите бюрократични процедури той получава разрешение и през 1893 г. полага три изпита: 1) по специалностите геология и минералогия; 2) защитава докторат по кристалография на тема „*Bichromat kalija revizija osnih elementa*“ (*Бихроматът на калия — ревизия на основните елементи*) и 3) взема големия изпит по философия. Преподавателите от изпитните комисии единодушно му поставят отлични оценки. По този повод хърватският вестник „Обзор“ от 12 юли 1893 г. (бр. 157) в отдела „Домашни вестни“, помества следното съобщение:

„Д-р Георгий Бончев. Днес в нашия университет се състоя промоция за доктор по философия на брата българин, г-н Георгий Бончев, много даровита и ценена сила. Науките свои той завърши в нашия университет и със своето усърдие и жажда за знания бе особено драг на учителя си, покойния д-р Пилар, който възлагаше на него като на един от най-добрите си ученици много надежди. Незабравимият покойник хвалеше много своя мил ученик, който му беше наистина слава и гордост. Г. Бончев беше дълго време асистент на покойния д-р Пилар и под негов надзор и ръководство преподаваше в последно време геология и минералогия в нашия университет. В началото на тази година, малко преди покойния негов учител да излезе в отпуск, на който за съжаление му бе съдено толкова малко време да се

радва, Г. Бончев взе с отличен успех първия си голям изпит по геология и минералогия. През май тази година той показа добър успех на държавния изпит за професор в нашия университет, с което получи правоспособност за учител по естествени науки и сродни дисциплини в средните училища. Вчера сутрин се яви на втори голям изпит по философия и отбеляза пак отличен успех. Ако в нашия университет беше прието, той би могъл да бъде промовиран *sub auspiciis iteratoris*. Дисертацията му бе защитена пред строга комисия и ще излезе в следващия „Рад“ (CXIII) на нашата академия. Честито на нашата посетителка България за тази способност и всеотменно образована млада сила!“ (НА — БАН, ф. 75, а.е. 16).

Д-р Георги Бончев в България

Когато д-р Георги Бончев се завръща от Загреб през 1893 г., той заварва 3 институции на духа и съзиданието, които са символ на Третата българска държава: Книжовно дружество — днес Академия на науките (1869), Геоложка служба (1880) и Висше училище — днес Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (1888).

Георги Бончев идва в България с диплома за висше образование и докторат по кристалография и философия. Той е напълно „обформен специалист — минералог и петрограф, пълен с желание и неудържима енергия да заработи за нейното културно и стопанско процъфтяване... Преподавателската, научно-изследователската и практическата дейност на Г. Бончев през това време са хармонично съчетани и застъпвани от него с еднаква любов, преданост и обща целенасоченост. Като преподавател той създаде и изгради Катедрата по минералогия и петрография в Университета със съответните курсове, богата библиотека и сборки, възпити и обучи първите местни кадри от геолози, които въодушевяваше със собствените си пример за всеотдайната работа по изучаване на родната земя“ (Димитров, 1956).

Започва нов етап от неговата многостранна преподавателска, научна, организаторска, проучвателна и обществена дейност, която изпълва със съдържание най-активния период от неговия живот. Тази дейност протича не само в рамките на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Българската академия на науките, но и по цялата територия на българските земи, включително новоосвободените. Няма кътче от територията на България, където той да не е бил. Няма област в геологията на България, където да не е направил приноси.

Георги Бончев се жени за Анка Димитрова от Русе, жена с художнически дарби и артистична склонност. Годината е 1901. От този брак се раждат: Боянка, Милка, Зорка и Кирил. Родословното дърво подължават трите дъщери. Неговият приятел проф. Анастас Иширков по този случай (14.X.1901 г.) посвещава следното стихотворение:

Ходи Георги по полени
по долини, планини,
и тършува сред долмени
много важни старини.

Най-подир го духна вятър
край Камчия и Тузлук
и запази периметър
в чудни дивния Русчук.

Той запази черни очи —
въглен същи — и лице
що на млечен мрамор сочи
и се смее от сърце.

Ходи Георги по Родопи,
за да дири, где навред
са копали рудокопи
злато, сребро, жълти мед.

Що запази? Въглища ли?
Или мрамор, или газ,
злато, сребро ил' кристал
от рубини и елмаз?

Д-р Георги Бончев в Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Малко пред история. На 1 октомври 1888 г., съвсем скромно „без всякакъв шум, почти скрито от обществото“, започват занятията на Висшия педагогич-

чески курс в София — първата фаза от развитието на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. През третата учебна година (1891/1892) във Висшето училище е открит отдел по Естествена история. На 15 октомври същата година д-р Боне Баев е назначен за извънреден преподавател по зоология и геология и започва да чете първите курсове по „Минералогия“, „Геология“ и „Зоология“. Преподавателската работа на д-р Боне Баев е оценена положително и от 1 септември 1893 г. е назначен за извънреден преподавател във Висшето училище.

На същата дата е назначен за извънреден преподавател и д-р Георги Бончев. Той започва да чете курса „Стратиграфска геология“. С друга заповед Георги Бончев е назначен и за учител по Естествена история в Първа държавна гимназия в София.

През месец май 1894 г., след тежко боледуване в Истанбул умира първият преподавател по геология д-р Боне Баев. Останал сам в катедрата, на плещите на д-р Георги Бончев ляга цялата административна, организационна и преподавателска работа в областта на геологията. На дневен ред излизат едновременно няколко задачи, които той решава много успешно.

Георги Бончев е един от активните строители на Висшето училище в България, което прераства в национален държавен Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Главните му цели като преподавател са следните: 1) „да създаде всички условия за провеждане на пълнокръвна учебно-преподавателска и научно-изследователска дейност“ (Георгиев, 1980); 2) да обучи първите естественици-геолози българи; 3) „да се грижи с всички сили за добросъвестно изпълнение на възложените ми задачи, за да може Университетът ни да затвърди още повече своето добро име и да засили своята дейност като разсадник на висша наука в страната ни и като опора и гордост на българския народ в стремежа му към постигане на своята културна мисия“ (по Кунов, 1986).

През 1894 г. Георги Бончев въвежда нов курс — „Кристалография“, който в много малко университети е част от учебните планове по онова време. От 1895 г., вече като доцент, започва да чете основните университетски дисциплини „Обща минералогия“, „Специална минералогия“, „Обща петрография“ и „Специална петрография“ чак до излизане в пенсия през 1936 година.

Георги Бончев е създател на катедра „Минералогия и петрография“ и на институт по „Минералогия и петрография“. Първоначално катедрата домува във високата сграда на Гендович, до Народния театър „Иван Вазов“, а по-късно в голямото червено рокфелерово здание на Агрономо-лесовъдния факултат (сега — Биологически факултет). Катедрата и Институтът в онези далечни времена са олицетворявали единството в системата висше образование — наука. От деня, когато той е назначен за преподавател до деня, когато излиза в пенсия (44 години), извършва огромна научна, организационна, кадрова и педагогическа дейност. Създава учебни колекции от български минерали и скали. Снабдява катедрата с Кранцови сборки (скали и дюншлифии от световно известни находища) и Лайцови микроскопи. Обособява кът за дюншлифи, който впоследствие прераства в „Шлифова работилница“. Сам съставя систематични шлифотеки, остатъци от които и днес се ползват за практически упражнения. „В сбирката по петрография наред с богатата колекция от чуждестранни образци той събра и всичките материали на своите изследвания, тези на доц. Илия Стоянов, доц. Наум Николов, на ас. Васил Арнаудов и ас. Страшимир Димитров. При това той постави при всеки образец и съответния микроскопски препарат, нещо, което много подпомагаше изучаванята на скалите“. При обособяването на Минно-геоложкия институт (сега Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“), част от тази сбирка е прехвърлена към новото висше учебно заведение. С горчивина проф. Г. К. Георгиев пише „За съжаление, по-късно тази най-пълна и богата за времето си у нас петрографска сбирка беше безотговорно похабена“. Създава звено за извършване

на качествени и количествени химически реакции за определяне на минерали, което по-късно прераства в „Химическа лаборатория за скали, минерали и руди“. Полага основите на библиотека „Геохимия“ за специализирана научна литература. Така, още в началото единната система „университетско обучение — научно-изследвателска дейност“ се опряха на големите достижения на световната геология — химическите анализи и микроскопската характеристика на скали, минерали и руди.

Георги Бончев е отличен педагог. Важна грижа за него е написването на учебници и учебни помагала, които за своето време съответстват на най-добрите световни образци: Стратиграфска геология (1893), Кристалография (1895), Ключ за определяне на по-важните скални минерали (1895), Ключ за определяне на масивните скали и метатаморфните шисти (1895), Обща и специална минералогия (1896—1935), Обща и специална петрография (1896—1935), Практическо използване на скалите (1935), Определител по кристалография (кристалономия) (1899), Петрография (1938). Това са първите учебници и учебни помагала в областта на геологията, респ. на минералогията, кристалографията и петрографията. Така той слага успешно начало на библиотеката „Университетски учебници“ и „Университетски учебни помагала“ в един важен клон от научното знание. По тези учебни пособия стотици студенти са придобивали познания за свойствата на скалите, минералите и рудите, за тяхното практическо приложение, за разпространението им у нас и по света, за различните идеи относно произхода им. През всичките години на университетска активност той е чел лекции по минералогия и петрография на естественици, географи, агрономи, лесовъди, химици. Рецензира учебници за гимназиите (1897, 1898), а след това цели 32 години е член на комисията за одобряване на учебници за училищата. Дълги години е председател на комисия, която провежда държавен изпит за студенти по Естествена история.

Най-талантливите студенти той привлича на работа в катедрата и института, на които е ръководител. Това са: Илия Стоянов (1898), Петър Андреев (1909), Наум Николов (1914), Страшимир Димитров (1920), Васил Арнаудов (1921) и Цоню Димитров (1927). След пенсионирането на Георги Бончев, към катедрата са привлечени още двама негови ученици — Иван Костов (1938) и Георги К. Георгиев (1939). Назначенията на последните двама асистенти става по време на новия ръководител на катедра „Минералогия и петрография“ проф. Наум Николов, но при одобрението на вече пенсионирания академик. Всички, и преподаватели, и изследователи към катедрата и института са талантливи и оставят трайни следи в историята на българската геология. Асистентът Петър Андреев загина геройски при превземането на Одрин, а Илия Стоянов, който защитава докторат в Сорбоната, умира млад като доцент. Двама от неговите ученици стават академици — Страшимир Димитров и Иван Костов, а другите — Васил Ардаудов, Цоню Димитров и Георги К. Георгиев — професори, които работят в областта на петрографията, минералогията, полезните изкопавания и инженерната геология. Георги Бончев разпределя тематиката така — за себе си остава регионалните изследвания, а за своите ученици — решаването на регионални и тематични задачи. Така той полага основите на собствена школа от минералози, петролози и рудари, които в следващите години лавинообразно нараства.

Георги Бончев е 4 пъти Декан на факултет и един път Ректор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. На 25 ноември 1914 г. в Аулата на Университета той произнася ректорска реч „Мраморът в България“, отпечатана в Царската придворна печатница (1915 г.). След тържествената церемония се организира шествие. Цар Фердинанд застава начело, но новият Ректор на Университета, отива при Величеството и с глас, който не търпи никакво възражение произнася знаменитите слова „Ваше Величество, тук царят съм аз!“ Фердинанд се нарежда в първата редица, а шествието се оглавява от Ректора на Университета проф. Георги Бончев. След

този случай, Георги Бончев завинаги е включван в състава на видните гости при тържества с национален характер.

Неговата дейност се простира и извън Софийския университет. Като академик е избран за секретар и председател на Природо-математическия клон на БАН. Той е основател и пръв директор на Геологическия институт при БАН (1947—1950). Като общественик, той е един от основателите (1925 г.) и първи председател на Българското геологическо дружество, на Българското Природоизпитателното дружество, на Пещерното дружество, член е и на Природонаучния клон на Научното дружество в гр. Львов, Украйна.

През 1910 год. е делегат на Международния геологически конгрес в Стокхолм.

Научното творчество на акад. Георги Бончев

Огромната планомерна и целенасочена научна и издателска дейност на Георги Бончев протича в Университета и Академията. До края на XIX век излизат само две публикации: Графит на Остроганския връх над с. Бистрица, Дубнишка околия (1898), втората — Верила планина в петрографско отношение (1899). Новият век започва с широкообхватна издателска дейност, която няма равна на себе си и бързо го извисява над неговите съвременници-геолози. През тези години на исполински труд той поставя началото на планомерните петрографски изследвания, свързани със системни обиколни изследвания. Такива са трудовете му за Манастирските височини, Западните Родопи, Югоизточния кът на България, Сърнена гора, Осоговската планина, Източните Родопи, Рила планина, Сакар планина и други. Част от трудовете му са посветени на възникнали актуални проблеми (земетресения, метеорити, пещери, мегалити). Публикува над 140 научни труда, с над 6000 страници, от които 69 по петрография, 16 по минералогия, 20 по геология и 35 по други въпроси, отпечатани в Списание на БАН, Годишника на Софийския университет, Списание на Българското геологическо дружество, Списание на Природоизпитателното дружество и много други български и чуждестранни издания. Те са оповестени главно на български език, три на френски, две на немски и три на сърбо-хърватски език. Особено ценни, и в някои отношения с непреходно значение, са неговите монографии: *Еруптивните скали в България* (1908), *Кристалините шисти в България* (1915), *Седиментните скали в България* (1917), *Петрографско-минерални изучавания в Македония* (1920), *Старото рударство в България и Македония* (1920), *Минералите в България* (1923), *Минералните находища в Родопите* (1925), *Скалите в България (с оглед на техните видове, находища и технично-практично използване)* (1938). Първите три монографии акад. Иван Костов оценява така: „Трилогията“ на проф. д-р Георги Бончев ще остане в нашата книжнина като солиден фундамент, върху който бе изграден съвременният облик на нашата топографска петрография и минералогия. Този фундамент беше подсилен от по-нататъшното негово творчество, отново целенасочено, отново пропито от възрожденския жар на учен патриот“. А проф. Г. К. Георгиев пише „Едва ли има някой у нас, който да познава така добре повърхността на България, Тракия и Македония като него. Той е писал и печатал научни трудове за всички кътци на България. Не е печатал само трудове за Севлиево — Габровско, Годеч — Царибродско, Куртбунар — Акъданларско. Обаче тези места са пребродени от него и за тях той е написал трудове, които не са отпечатани още. Последните му печатни трудове излязоха през 1942/1943 г. в изданията на Академията“.

Към неговото творчество принадлежат много реферати, научни доклади, експертни оценки, препоръки, популярни сказки, рецензии, отчети и други. От тях в

Бел. ред.: Монографиите на проф. Георги Бончев излизат и в периодични издания обикновено една година по-късно. Като такива те са посочени в библиографската справка

архивите на Академията и на редица министерства са запазени около 180. Те са изготвени в резултат на геоложки и петрографски проучвания и са свързани с решаване на конкретни задачи: водоснабдяване и напояване (Пловдивско, Варненско, Русенско, Бургаско, Берковица и др.); проектиране на трасета за жп линии (Шумен — Карнобат, Кърджали — Момчилград, по р. Струма, Гърново — Трявна, Мездра — Видин) и шосета (София — Самоков, София — Радомир); експертни оценки за рудни находища (Родопски масив, Източно Средногорие, Западен Балкан), каменни въглища (Чукурово, Сливенско, Чирпанско и др.), нефтошисти, минерални извори (Софийско, Старозагорско, Стрелча, Хисаря и др.), свлачища (Дунавски бряг, Черноморско крайбрежие), водни синдикати, баражи, язовири и електроцентрали, каменни кариери за павета и баластра; пещери; почви; напоителни системи; отводняване на блата и други.

Като апостол от Възраждането в областта на научното поприще Георги Бончев съставя широкообхватна изследователска програма. Неговият девиз „*да се покаже къде какви скали и минерали има у нас*“ той изпълнява без отклонение до края на дните си. На отправени упреци за този начин на научно творчество той откликва „*тоя тип характеристика ще държи дотогава, докогато приготвя целия скелет на петрографията на България, за да дам възможност на по-късните изследвачи по-лесно да проверят фактите*“. Така той се заема с екстензивните изследвания и целенасочено полага основите на регионалната петрография, а на своите ученици и сътрудници възлага детайлните разработки. Когато към майката-Родина бяха приобщени териториите южно от р. Арда, той разширява своята програма и буквално се втурва в новоосвободените земи за да ги изучи. По време на Първата световна война провежда петрографско-минерални изследвания, които публикува в 1920 г. в монографията „*Петрографско-минерални изследвания в Македония*“. Неговият най-голям ученик в областта на петрографията акад. Стр. Димитров написа за своя учител: „*Със своя живот и дело си Георги Бончев запълни цяла епоха в изграждането на нашата геоложка наука и практика, остави богато наследство и даде жив пример на нашите геолози за всеотдайна, самоотвержена и честна служба на Родината и на геоложката наука*“.

В своите публикации Георги Бончев подробно описва осъществяваните маршрути, след което дава обобщена характеристика на скалите по локалитети за цялата област, с данни от микроскопските изследвания, понякога с химични анализи, с рисунки и карти. В отделни статии и монографии обобщава характеристиките на скалите по класификационни единици: скални групи, скални видове, скални разновидности. Всичките му трудове се основават на „петрефакти“ — наблюдавани от него за първи път или ревизирани (потвърдени или отхвърлени) в територии, които негови предшественици са посещавали. Детайлно описаните маршрути преди толкова години и днес могат да се посетят и с голяма точност да се намерят изследваните локалитети. Той е отрицател на чистата наука, науката за наука и е пример на учен, който свързва науката с живота, теорията с практиката. В своето ежедневие той е критичен — нищо не може да го възпре, когато трябва да отстрани грешни или неправилни подходи, било срещу авторитети в науката, било срещу ръководители. Същевременно той е и самокритичен — не се бои да отбелязва грешки в своите творби.

След смъртта на проф. Георги Златарски издава останалите 6 картни листа от Геоложката карта на България, завършвайки започналото дело на своя приятел и колега, без да отбележи своя принос.

Георги Бончев поставя началото и на тематичните петрографски изследвания. Особено важни в това отношение са неговите студии: „Базалтът в България“, „Серпентинът в Пловдивско“, „Мраморът в България“.

Обобщенията на Георги Бончев в областта на магматизма започват с монографията „*Еруптивните скали в България*“. В нея той характеризира *зърнести скални видове*: гранити, сиенити, диорити, габра, диабазы, вер-

лити; *порфирни скални видове*: порфири (кварцови порфири, риолити, сиенитови порфири, кератофири, трахити), порфирити (диоритови, диабазови, норитови), андезити (амфиболови, биотитови и пироксенови), дацити, пропилити, базалти; *гъсти скални видове* (перлити, обсидиани, смолести камъни). Характеристиката на магмените скали включва данни за тяхната класификация, местоположение по морфоструктури и географски области, форма на находище, възраст, минерален състав по макроскопски и микроскопски наблюдения, химичен състав, структура, текстура, промени, практическо приложение, генезис. Приема от предходниците и въвежда редица названия на локалитети със стойност на сегашните неслоести литостратиграфски единици (Фердинандовски серпентинити, Веженски гранит, Голямошивачевски гранит, Доспатски гранит, Рилски гранит, Сакарски гранит, Стрелчански гранит и др.).

В 1914 г. излиза монографията „*Кристалинните шисти в България*“, в която обобщава познанията за метаморфитите в пределите на България до 1913 г. с оглед на скални видове, повършно разкритие, географско разпространение, минерален състав, генезис, протолити, степен на метаморфизъм и възраст. Последователно описва: гнайси, гранулити (лептинити), микашисти, кварцошисти, кварцити, филити, контактно-метаморфни шисти (хорнфелзи и др.), талкошисти, хлоритошисти, зелени шисти, амфиболити, амфиболошисти, еклогити, серпентинити, гранатити (гранатфелзи), епидозити, турмалиношисти и мрамори. Приема или въвежда редица единици: Елидерски гнайси, Развански гранатити (гранатфелзи), Хухленски амфиболити и др.

През 1928 г. излиза монографията „*Геологичната възраст на масивните скали у нас*“, в която разграничава единична и групова възраст на скалите и скалните асоциации. Датировките се основават на скални аналогии, геоморфоложки и тектонски критерии, взаимоотношения с околни скали, вкл. филозоносни и тектонски или хидротермални ефекти, фиксирани в скалите. За възрастта на старите скали Георги Бончев се придържа към възгледите на своите предшественици, които в много отношения са остарели и коригирани още от неговите сътрудници или следовници. В Родопите той разграничава палеозойските гранити от архайските гранитогнайси — една дълго дискутирана тема, която в много отношения днес е изяснена по данни на изотопната геохронология, микросондовите изследвания и дискриминантните интерпретации. Отбелязва, че от късната креда до наши дни магматитите са локализиращи в три еруптивни зони — две успоредни, с изток-западна посока: *Подбалканска еруптивна зона* (къснокредна), *Родопска еруптивна зона* (палеогенска) и трета — напречна на тях, северюжна: *Базалтова еруптивна зона* (неогенска).

Последна е монографията му от 1938 г. „*Скалите в България (с оглед на техните видове, находища и технико-практично използване)*“. Още в уводните бележки той предупреждава, че изложението на материята няма да има чисто научен характер, а такъв, който да ползва повече приложението ѝ, затова от разпределението по орографски единици преминава в административни области: Бургаска, Врачанска, Пловдивска, Софийска, Шуменска, Старозагорска, Плевненска. Характеристиката на скалите е подчинена на общ план: минерален състав, структурно-текстури особености, пукнатини, устойчивост, форми на находища, възраст, практическо приложение и други.

Наградите на акад. Георги Бончев

Първата награда, с която е удостоен Георги Бончев получава още като студент в Загреб.

Следват: Народен орден „За военна заслуга“ (1915 г.), Командирски кръст на Народен орден „За гражданска заслуга“ (1920 г.), сребърен медал за наука и изкуство (1921 г.), Командирски кръст на ордена „Свети Александър“ (1932 г.), големият офицерски кръст на Народен орден „За гражданска заслуга“ (1934 г.), почетен знак на столицата (1935 г.),

орден „Георги Димитров“ (1947 г.), лауреат на Димитровска награда — I степен (1950 г.). Тогава много ежедневници поместват снимки на петимата лауреати (един геолог, един физик и трима математици). Под снимката на геолога пише: „Акад. проф. Георги Бончев Николов — за дългогодишната му научно-изследователска дейност и големия му принос за развитието на геологията, минералогията и петрографията в България“.

По случай 40-годишната му научна дейност през 1932 г. Българското природоизпитателно дружество издава „Юбилеен сборник“.

За приносите му по водоснабдяването е избран за почетен гражданин на София и Шумен.

На името на акад. Георги Бончев е учредена Награда за научни постижения към Центъра по науките за Земята.

В чест на акад. Георги Бончев е наречен нов за науката минерал — бончевит.

В Академичния град в София една улица е наречена „Акад. Георги Бончев“.

Георги Бончев не е между нас вече 51 години. Но той живее чрез съвореното от него. Жизнена и просперираща е обновената катедра „Минералогия, петрография и полезни изкопаеми“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, която подготвя чрез традиционни и специализирани курсове минералози, петрографи, рудари, еколози.

Публикациите на Георги Бончев и днес се ползват и не ще преувелича ако кажа, че той е един от най-цитираните автори, не само в миналото, но и днес. Той оживява чрез всеки нов избор на Ректор, Декан, Ръководител на катедра, Председател на Природо-математическия клон на БАН, Председател на Българското геологическо дружество, на всеки избор за доцент, професор и доктор в СУ, МГУ, ВХТИ (София, Бургас), ГИ при БАН и ЦЛМК в

областта на минералогията, петрологията и полезните изкопаеми. Всеки геолог, независимо от своята професионална ориентация, при изпълнение на някаква задача свързана с теренни изследвания знае, че преди него по същите места е бил и Георги Бончев. И днес буди възхищение неговият широкообхванат подвиг в областта на науката, педагогиката, администрацията и обществото, създадени с неутолима жажда за знания, целеустремен труд и безпределна любов. Неговото целокупно творчество не само оцеля при проверката на времето, но то изигра и ще играе важна роля в развитието на минералогията, петрографията и полезните изкопаеми. Посети зърна от проф. Георги Бончев днес дават своите плодове, и макар че геологията изживява криза, свойствена за всеки преход, няма съмнение че тя ще се развива, защото семената са здрави, жизнени и плодородни. В своята многостранна дейност акад. Георги Бончев олицетворява триадата: наука—практика—обучение, продиктувана от самата същност на геологията.

Ще завърша със словесния му портрет, направен от акад. проф. Иван Костов: „Невисок, дори за среден ръст, със стегната фигура и бавна, като че замислена, но сигурна крачка, и с лице, излъчващо едновременно строгост и топлина, академик Бончев беше олицетворение на „стар тип“ професор. Винаги изискан в облеклото си, взискателен към себе си и към другите, той се отличаваше с непринудена скромност, изключително трудолюбие и работоспособност, топла загриженост за младите. Строгостта му беше привидна, той притежаваше завидна прямота, с която отсяваше редното от нередното, важното от мало-важното; прямота, с която осъждаше човешки или обществени недъзи; прямота на искрен родолюбец, за който общественото благо стоеше на първо място.“ (Костов, 1988).

Трудовете на акад. Георги Бончев

1893

Bichromat kolija revizija osnih elementa. Diss., Zagreb, 27 S., 2 tabl. Rad. Jgoslav. akad. znan. i umjetn., kn. 113.

1898

Графит на Остроганския връх над с. Бистрица, Дубнишка околия. — *Год. Бълг. природоизп. д-во, 1, 1—2, 52—53.*

1898

Разкопки около Месемврия. — *Год. Бълг. природоизп. д-во, 2, 3, 49—50.*

1899

Верила планина в петрографско отношение. — *Период. спис. Бълг. книж. д-во, 60, 913—947.*

1900

Разкопки около Месемврия. — *Год. Бълг. природоизп. д-во, 3, 4, 113—115.*

Мегалитни паметници по Сакар-планина. — *Год. Бълг. природоизп. д-во, 3, 4.*

Скалите на Манастирските височини. — *Период. спис. Бълг. книж. д-во, 61, 19—33.*

Еруптивните скали от Глушник и Горно-Александрово (Сливенско). — *Период. спис. Бълг. книж. д-во, 61, 85—100.*

Серпентинът в Пловдивско. — *Период. спис. Бълг. книж. д-во, 61, 217—226.*

Петрографски бележки за Черноморския бряг между нос Емине и селото Кюприя (до границата с Турция). — *Период. спис. Бълг. книж. д-во, 61, 362—390.*

Сакар планина (петрографско описание). — *Сб. Нар. умотв., наука и книж., 16—17, 41—81.*

Малък принос за минералогията на България. — *Тр. Бълг. природоизп. д-во, 1, 62—71.*

Материали за предисторията на България. Пещерата при

с. Голяма Железна. — *Тр. Бълг. природоизп. д-во, 1, 80—98.*

1901

Принос към изучаването скалите на рида „Св. Илия“ — *Сб. нар. умотв., наука и книж., 18, 165—189.*

1901—1902

Принос към петрографията на Западните Родопи. — *Период. спис. Бълг. книж. д-во, 62, 649—763.*

1903

Принос към петрографията на Сърнена гора. — *Сб. нар. умотв., наука и книж., 19, 1—104.*

1903—1904

Петрографски бележки за юго-източния кът на България. — *Период. спис. Бълг. книж. д-во, 64, 327—485.*

1904

Петрографски екскурзии в южните отдели на Балкана между проходите Ичера — Сливен и Радевци — Селци — Казанлък и в някои части на Бургаска околия. — *Изв. команд. М-во нар. просв., 1, 26—32.*

1904—1905

Базалтът в България. — *Период. спис. Бълг. книж. д-во, 65, 161—190.*

1905

Принос към петрографията на Източните Родопи в България. — *Год. СУ, ФМФ, 1, 103—135.*

1905—1906

Петрографски бележки за Осоговска планина в България. — *Период. спис. Бълг. книж. д-во, 66, 459—535.* (Съкра-

- тено изложение за същото в: *Изв. команд. на М-во. нар. просв.*, 2, 150–153).
- 1906**
Принос към петрографията на Източните Родопи в България. — *Год. СУ, ФМФ*, 2, 1–30.
- 1906–1907**
Кратка характеристика на скалите от пограничната ивица Деве-багър (Кюстендилско) — Дъсчен кладенец (Трънско). — *Период. спис. Бълг. книж. д-во*, 67, 165–204.
Петрографски обиколки в България. — *Сб. Нар. умотв., наука и книж.*, 22-23, 3, 1–143.
- 1907–1908**
Петрографска обиколка в Средна и в Сърнена гора. — *Период. спис. Бълг. книж. д-во*, 68, 337-382.
Принос към петрографията на източните ридове на Софийското поле. — *Период. спис. Бълг. книж. д-во*, 68; 167–190.
- 1908**
Принос към петрографията на южните склонове на Балкана от Арабаконашкия до Мараш-Върбишкия проход. — *Год. СУ, ФМФ*, 3-4, 3–147.
- 1909**
Еруптивните скали в България. — *Сб. Нар. умотв., наука и книж.*, 24, 3, Природонауч., 1–170.
- 1910**
Землетресението в Ямболско на 2-15 февруари 1909 год. (съвместно с П. Бакалов) — *Год. СУ, ФМФ*, 5, 1–25.
- 1910–1911**
Метеоритът от Гумошник (Троянско). — *Период. спис. Бълг. книж. д-во*, 71, 373–390.
- 1911**
Спомен за професор Г. Н. Златарски. П. Научна дейност на проф. Г. Н. Златарски. — *Год. СУ, Офиц. докл.*, 6, 80–102.
- 1912**
Принос към петрографията на и минералогията на Рила планина. — *Сп. БАН*, 2, *Кл. прир.-мат.*, 1, 1–176.
Принос към петрографията на Орханйската котловина. — *Сп. БАН, Кл. прир.-мат.*, 5, 53–56.
- 1915**
Мраморът в България (ректорска реч, произнесена на 25 ноември 1914 година). — *Год. СУ, ФМФ*, 10–11, 1, 1–23.
Кристалинните шисти в България. — *Год. СУ, ФМФ*, 10–11, 2, 1–127.
- 1917**
Седиментните скали в България. — *Сп. БАН*, 7, *Кл. прир.-мат.*, 3, 1–162.
- 1919**
Петрографска характеристика на Станимашката планина. — *Год. СУ, ФМФ*, 13–14, 1–8.
Основи на петрографията на Свиленградска околия. — *Год. СУ, ФМФ*, 13–14, 1–42.
- 1920**
Петрографско-минерални изучвания в Македония. — *Сб. БАН*, 13, *Кл. прир.-мат.*, 5, 1–295.
Старото рударство в България и Македония. — *Сб. БАН*, 19, *Кл. прир.-мат.*, 9, 1–50.
- 1921**
Основи на петрографията на Кърджалийска околия. — *Сб. БАН*, 16, *Кл. прир.-мат.*, 6, 1–71.
- Петрографски бележки от Източна Тракия. — *Год. СУ, ФМФ*, 15–16, 1–16.
- 1922**
Петрографски изучвания в източните поли на Родопите. — *Год. СУ, ФМФ*, 17, 1–74.
Скалите и минералите в Пашмаклийска околия. — *Год. СУ, ФМФ*, 18, 1–91.
- 1923**
Минералите в България. — *Год. СУ, ФМФ*, 19, 1, 1–212.
Петрографията на долината на р. Места в България. — *Год. СУ, ФМФ*, 19, 1, 271–304.
Геологично-хидрогеологични изучвания на Делиормана в връзка с водоснабдяването на безводните му краища. — *Год. СУ, ФМФ*, 19, 1, 321–379.
Петрографски изучвания в Западна България. — *Год. СУ, ФМФ*, 19, 1, 391–463.
Скалите в Малкотърновска и Василиковска околия. — *Сп. БАН*, 25, *Кл. прир.-мат.*, 12, 1–44.
Скалите и минералите в Мостанлийския окръг. — *Сп. БАН*, 28, *Кл. прир.-мат.*, 13, 179–242.
- 1925**
Скалите в южните отдели на Балкана между Мараш-Върбишкия проход и Черно море. — *Сп. БАН*, 31, *Кл. прир.-мат.*, 14, 1–96.
Скалите в Еленска околия. — *Сп. БАН*, 32, *Кл. прир.-мат.*, 15, 1–54.
Минералните находища в Родопите. — *Сп. БАН*, 32, *Кл. прир.-мат.*, 15, 85–141.
- 1926**
Скалите в северните отдели на Балкана между Черното море, Котел-Дервентски проход, гребена при реките Врана и Голяма Камчия. — *Сп. БАН*, 34.
- 1927**
Скалите в Търновска околия. — *Сп. БАН*, 36, *Кл. прир.-мат.*, 17, 1–50.
Петрографски обиколки в Западна България. — *Сб. нар. умотв.*, 12.
Еоценът в Провадийско на север от Камчията. — *Сп. Бълг. геол. д-во*, 1, 1, 61–72.
- 1928**
Геологичната възраст на масивните скали у нас. — *Тр. Бълг. природоизп. д-во*, 13, 39–62.
Скалите в Провадийско. — *Сп. БАН*, 37, *Кл. прир.-мат.*, 18, 1–48.
- 1929**
Скалите в Брезнишко. — *Сп. БАН*, 39, *Кл. прир.-мат.*, 19, 81–135.
Скалите във Варненско. — *Сп. БАН*, 40, *Кл. прир.-мат.*, 20, 143–203.
Скалите в Шуменско и Новопазарско. — *Сп. БАН*, 41, *Кл. прир.-мат.*, 21, 71–139.
Дивленската котловина в Краището (Радомирско). (Повърхност, състав, възраст и образуване на котловината). — *Тр. Бълг. Природоизп. д-во*, 14, 1–14.
- 1930**
Скалите във Видинския край и Ломско. — *Сп. БАН*, 26, *Кл. прир.-мат.*, 12, 1–68.
Скалите в Оряховско. — *Сп. БАН*, 42, *Кл. прир.-мат.*, 22, 47–71.
- 1931**
Скалите в Радомирско. — *Сп. БАН*, 44, *Кл. прир.-мат.*, 23, 51–132.
- 1934**
Скалите в Свищовско. — *Сп. БАН*, 46, *Кл. прир.-мат.*, 24, 1–46.

Скалите в Краището. — *Сп. БАН*, 47, *Кл. прир.-мат.*, 25, 1—69.

Скалите в Никополско. — *Год. СУ, ФМФ*, 30, 3-естеств. ист., 1—40.

Скалите в Русенско и Беленско. — *Год. СУ, ФМФ*, 30, 3-естеств. ист., 351—394.

1935

Скалите в Поповско и отчасти в Разградско и Джумайско. — *Год. СУ, ФМФ*, 31, 3, 15—54.

1936

Скалите в Белослатинско. — *Год. СУ, ФМФ*, 32, 3-естеств. ист., 147—173.

Скалите във Врачанско. — *Сп. БАН*, 32, *Кл. прир.-мат.*, 15, 1—72.

Скалите в Горнооряховско. — *Сп. БАН*, 53, *Кл. прир.-мат.*, 28, 31—64.

Скалите в Луковитско. — *Сп. БАН*, 53, *Кл. прир.-мат.*, 28, 65—94.

1938

Скалите в България (с глед на техните видове, находища и техническо-практично използване). С., Държ. печ., 316 с.

Скалите във Фердинандско. — *Сп. БАН*, 57, *Кл. прир.-мат.*, 29, 1—41.

Скален състав и геоложки строеж на басейна на р. Кричим с оглед използване водите му за практически и стопански цели. — *Сп. БАН*, 57, *Кл. прир.-мат.*, 29, 121—147.

1939

Принос към изворите на България. — *Сп. БАН*, 59, *Кл. прир.-мат.*, 30, 85—129.

1941

Скалите в Троянско. — *Сп. БАН*, 61, *Кл. прир.-мат.*, 31, 1—48.

Скалите в Ловчанско. — *Сп. БАН*, 61, *Кл. прир.-мат.*, 31, 123—146.

1942

Теренът на Дунавското побережие в Тутраканско и Силистренско. — *Сп. БАН*, 65, *Кл. прир.-мат.*, 32, 1—8.

Скалите в Берковско. — *Сп. БАН*, 65, *Кл. прир.-мат.*, 32, 11—47.

Геологичен строеж, скален състав и хидрология на терена, през който минава тунелът на електрическата централа „Въча“ при с. Кричим, Пловдивско. — *Сп. БАН*, 65, *Кл. прир.-мат.*, 32, 91—124.

1943

Скалите в Добричко. — *Сп. БАН*, 68, *Кл. прир.-мат.*, 33, 1—34.

Скалите в Балчишко. — *Сп. БАН*, 68, *Кл. прир.-мат.*, 33, 189—216.

1948

Земетресенията и потопът. БАН. Научно-популярна редица, 37 с.

Учебници и учебни помагала

1893

Стратиграфска геология

1895

Кристалография

Ключ за определяне на по-важните скални минерали

Ключ за определяне на масивните скали и метаморфните шисти

1896—1935

Обща и специална минералогия

Обща и специална петрография

1899

Определител по кристалография (кристалономия)

1920

Увод към изчисление на кристалите. — УБ, № 12

1929

Обща минералогия (лекции). — УБ, № 85. С., печатница „Художник“, 374 с.

1935

Практическо използване на скалите

1936

Специална минералогия, II част. — УБ № 175. С. Придворна печатница, 372 с.

1938

Петрография. — УБ № 188. С., Придворна печатница, 527 с.

Литература за живота и творчеството на акад. Г. Бончев

Бончев, Н. 1966. Изследовател на българската земя (100 години от рождението на академик професор д-р Георги Бончев). — *Наука и техника за младежта*, 12, 44—45.

Бончев, П. 1986. Самичък — за хубаво и за лошо. — *в-к Народна култура*, № 31.

Борисов, И. 1962. *Нашите първи геолози*. С., ДИ „Народна просвета“, 79 с.

Георгиев, Г. К. 1947. 80-годишнината на един български учен (проф. д-р Георги Бончев). — *Природознание*, 5, 66—68.

Георгиев, Г. К. 1955. Академик професор д-р Георги Бончев почина. — *Природа и знание*, 5, 23—24.

Георгиев, Г. К. 1980. 25 години от смъртта на основоположника на българската петрография — акад. проф д-р Георги Бончев. — *Природа*, 3, 94—95.

Димитров, Стр. 1956. Академик д-р Георги Бончев. — *Изв. ГИ при БАН*, 4, 251—254.

Димитров, Ц. 1988. Академик Георги Бончев — жизнен и творчески път. — В: *Спомени за Софийския университет*, т. I. С., УИ „Св. Климент Охридски“, 237—242.

Константинов, Д. 1948. *Жервна в миналото и до днешно време*.

Костов, И. 1988. *Георги Бончев*. С., УИ Библиотека „Видни университетски учени“, 97 с.

Кунов, А. 1986. Георги Бончев 1866—1955. — В: *Бележити българи*, 7, 349—355.

Маврудчиев, Б. 2005. *Страници от календара на българската геология (1828—2005)*. С., Българско геологическо дружество, 135 с.

Михайлова, М. 1986. Седмици и булеварди — Академик Георги Бончев. — *Една седмица в София*, 28, 32, 16—17.

Павлов, Т. 1948. Природонаучният музей при Българската академия на науките. — *Изгрев*.

Сливенски, Г. 1986. Той беше от хората, които полагат основи. 120 години от рождението на акад. Георги Бончев. — *в-к Отечествен фронт*, 5 август.

Спасов, Х. 1978. 30 години Геологически институт при БАН. — *Сп. Бълг. геол. д-во*, 39, 1, 108—111.

Б. Маврудчиев
Софийски университет „Св. Климент Охридски“